

ДОПРИНОС ПОЗНАВАЊУ РУКОПИСНОГ НАСЉЕЂА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

(Биљана Самарцић, *Сџазама српској рукописној насљеђа Босне и Херцеговине*, Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета”, Пале, 266 стр., 21cm)

А ли Босну и Херцеговину понајближе описују придјиви попут „дивља, сурова, каменита, неприступачна” од Кулина бана до данашњих дана, или се родило на њеном тлу сјеме писане ријечи? Гдје је писано насљеђе средњег вијека, како се оно данас тумачи и вреднује? На сигурном трагу одговора на ова и слична питања јесте књига *Сџазама српској рукописној насљеђа Босне и Херцеговине* Биљане Самарцић. Студија је објављена 2015. године у Палама, у издаваштву Српског просвјетног и културног друштва „Просвјета”.

Књига *Сџазама српској рукописној насљеђа Босне и Херцеговине* доноси корисне историјске и лингвистичке податке, научно утемељене, о рукописном насљеђу средњовјековне босанске државе. Први дио књиге, насловљен *Босанска феудална држава од 12. до 15. вијека (9–70)*, даје историјски оквир неопходан за ортографска и језичка истраживања и закључивања, која представљају базу саме књиге (наредна поглавља) и ауторову научну и стручну орјентацију. Уводни историјски дио доноси прегледне историјске податке о имену (првим помињањима), простирању односно областима које је обухватала, најзначајнијим владарима, напомене о државном уређењу, те вјерском и културном животу средњовјековне босанске државе. Текст је читљив и пропраћен мапама и илустрацијама, стога пружа, бахтиновски изражено – „задовољство у тексту”.

Биљана Самарцић у другом поглављу *Ћирилица у Босни и Хуму (71–102)* посвећује пажњу неким од кључних питања у вези са ћирилицом.

* vera.colakovic@unibl.rs

Прво, подсјећа нас да је у средњовјековној Босни и Хуму, иако не једино у употреби, ћирилица најзаступљеније писмо, те да се уставни тип ћирилице користио у „Твртковој дворској канцеларији” (72) до 1380. године, док се после 1380. користио брзопис. Помен брзописа, који се везује за средњовјековну Босну и Хум, покреће лавину полемика и расправа још од Трухелкиног термина „босанчица”. Биљана Самарцић није заобишла вртлог који проузоркује питање и тумачење тог писма него је том кључном проблему посветила значајну пажњу. Дала је виђење тзв. „босанчице” из угла српског, хрватског и бошњачког круга, одредила два основна разлога настајања заблуда и полемика које прате питање о овом брзопису, од којих је први изван лингвистичких оквира (актуелна политичка збивања), а други проналази у недовољној проучености језичко-књижевне баштине БиХ као и културне баштине православног становништва БиХ у периоду 17. и 18. вијека. Уплитање политичког становишта има за циљ „издвајање овог писма од српске језичке цјелине” (75), закључује Б. Самарцић.

Наредна два поглавља, треће по хронолошком реду а под насловом *Босански ћирилски сџоменици* (103–118) и четврто насловљено *Ћирилско писмо у средњовјековној Босни* (119–214), посвећена су опису, ортографском и језичком проучавању одређених повеља босанских владара. Међу истраживањем захваћеним корпусом нашла се чувена повеља бана Кулина, једна повеља босанског краља Стефана Дабише, а тежиште је стављено, што је разумљиво, на повеље владарске лозе Котроманића.

Биљана Самарцић ортографски описује повеље из Тврткове писарске канцеларије, компарирајући правописне школе средњег вијека српског језичког простора. Потврђује, између осталог, да босанско-хумске споменике одликују архаичне особине као што су одсуство лигатура, односно писање графеме <ѣ> умјесто лигатуре <и>, надаље да их карактерише употреба *ћерва* за обиљежавање /ћ/ и /ѣ/ итд. Посебно се задржава на особеностима стила два писара Твртка I Котроманића, а то су Дражеслав Бојић и Владоје, улазећи у палеографске финесе њихових рукописа. Бирајући кључну проблематику, Б. Самарцић даје осврт на заступљене термине при именовању правописних школа (С. Новаковић, А. Белић, Х. Куна, В. Јерковић, Ј. Стојановић и др.), наглашавајући да термин „босанско” значи само географски појам, али никако и издвајање од српског правописног и језичког корпуса. Посебно се задржава на појму „босанска” редакција који помиње Херта Куна, да би показала неоснованост покушаја одвајања од српске редакције. „Дакле, може се говорити

само о српској редакцији унутар средњовјековних ћирилских босанских (и херцеговачких) споменика” (192).

Проучавање повеља на фонолошком нивоу обухвата, између осталог, анализу гласа *јаш* (појава икавизама) и полугласничког знака, затим развој групе *вѣс-* под утицајем народног и црквеног (српскословенског) језика. Предочене су друге фонетске особине карактеристичне за народни језик (рефлекси група **tj* и **dj*, природа сугласника /ф/ и сл.). На морфолошком плану, овог пута, анализирани су именице и прости глаголски облици у повељама.

Поред повеља, незаобилазног извора за проучавање историје језика, народне црте српског језика праћене су и у натписима, али и у високом сакралном стилу, о чему Б. Самарцић пише у поглављу *Народни језик у старој српској књижевности БиХ (12–15. вијек)* (207–214). Ауторка овдје прати најважније црте српског народног језика у *Маријином, Мирослављевом и Чајничком јеванђељу, Најџису кнеза Мирослава из 12. вијека*, и др.

Биљана Самарцић констатује да „пратећи историјски пут српског народа пратимо и историјски пут српског језика” (215), и, посматрајући развојни лук од појаве писмености код Срба до предстандардних идиома (до Вукове реформе), издваја два кључна момента о којима пише у претпоследњем поглављу под насловом *Однос српског језика и његовог језика до предстандардних идиома* (215–221). Два поменута момента су: 1. однос према језику и књижевности Дубровника и 2. језички плурализам на врхунцу (послије Велике сеобе Срба под Арсенијем III Чарнојевићем и увођења рускословенског језика, те појаве српскословенског језика).

Књигом Биљане Самарцић *Сказама српског рукописног наслеђа Босне и Херцеговине* доприноси се спознавању српског рукописног наслеђа из средњовјековне БиХ, које је, поред тога што је расијано диљем свијета, недовољно проучено на лингвистичком плану. Заборавити средњовјековне споменике значи ишчупати коријен, заборавити себе. Освједочени и посвједочени у тим споменицима, започето сјеме српске писане ријечи не смије остати у сјенци и занемарено, а управо овакве књиге, приближавају њих и минувше вијекове нама и покољењима која долазе.

